

JUBILUJÚCI ZDENKO DOBRÍK

Jana Lauková

S germanistikou na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici je neodmysliteľne späté meno nášho vzácného kolegu doc. PaedDr. Zdenka Dobříka, PhD.

Docent Zdenko Dobřík, ktorý nepochybne patrí medzi výrazné osobnosti slovenskej germanistiky, sa tento rok dožíva významného životného jubilea – šesťdesiatich rokov. Pri tejto príležitosti by sme si chceli pripomenúť jeho bohatú, inšpirujúcu a trvalo prítomnú stopu v akademickom prostredí nielen našej fakulty, ale celej univerzity i širšieho germanistického spoločenstva.

Spätná rekapitulácia rokov, počas ktorých pôsobíme s naším kolegom na spoločnej katedre, nás privádza k myšlienke, že germanista Zdenko Dobřík vo svojej odbornej a pedagogickej činnosti akoby potvrdzoval i prehlboval tézu humanistu Wilhelma von Humboldta – hoci ju osobne priamo nikdy nedeklaroval: „Rozmanitosť jazykov nie je rozmanitosťou zvukov a symbolov, ale rozmanitosťou svetoná-

zorov.“ Svojím prístupom k jazyku, študentom i kolegom dokazoval, že jazyk je viac než nástroj komunikácie – je prejavom myslenia, kultúry a vzájomného porozumenia. Ako človeka a kolegu ho vari najvýstižnejšie charakterizuje presvedčenie ďalšieho von Humboldta – Alexandra, o tom, že: „Vzťahy medzi ľuďmi dávajú životu cenu.“ Práve úcta, empatia a zmysel pre ľudskosť na jednej strane a profesionalita, objavnosť a hĺbka ponoru do skúmaných tém na strane druhej vždy boli a aj sú kvality, ktoré si na kolegovi Dobříkovi najviac ceníme.

Zdenko Dobřík sa narodil 13. marca 1966 v Banskej Bystrici. Základnú školu a gymnázium absolvoval vo svojom rodisku. Po štúdiu na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici v roku 1989, kde v tom istom roku absolvoval aj rigoróznú skúšku, si v roku 1994 rozšíril svoju kvalifikáciu na vtedajšej Fakulte humanitných a prírodných vied UMB v odbore učiteľstvo všeobecno-vzdelávacích predmetov – nemecký jazyk. Dizertačnú prácu v odbore jazykoveda konkrétnych jazykových skupín so špecializáciou germanistika úspešne obhájil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v apríli 2005. Potom začal náš jubilant písať svoj akademický príbeh s odhodlaním a zanietením, ktoré ho sprevádzajú dodnes.

Z. Dobřík patril medzi zakladajúcich členov Katedry germanistiky na vtedajšej Filologickej fakulte UMB, ktorá vznikla v roku 1997. Od samého začiatku významne prispieva k formovaniu jej odborného profilu, najmä v oblasti lingvistiky, a doteraz sa systematicky podieľa na jej rozvoji svojimi postojmi, profesionalitou a rozhľadom je prirodzenou autoritou. V rokoch 1998 – 2002 pôsobil v redakčnej rade časopisu *Filologická revue*, od roku 1998 do 2005 ako zástupca vedúceho katedry a v rokoch 2005 – 2007 aj ako jej vedúci. Svoje skúsenosti a zodpovedný prístup uplatnil aj vo viacerých akademických funkciách, napríklad ako člen Akademického senátu fakulty i univerzity. Po zlúčení Filologickej fakulty UMB v roku 2007 s Fakultou humanitných vied pôsobí na Katedre germanistiky terajšej Filozofickej fakulty UMB, v súčasnosti ako zástupca vedúcej katedry.

Jeho pedagogická činnosť zostáva pevne zakotvená v oblasti jazykovedy, vyniká šírkou záberu – od základov nemeckej lingvistiky cez dejiny a kultúru nemecky hovoriacich krajín, lexikológiu nemeckého jazyka i textovú lingvistiku až po interkultúrnú komunikáciu a kritickú diskurzívnu analýzu. Pre študentov je nielen odborníkom, ale aj trpezlivým mentorom, dokáže ich viesť k samostatnému mysleniu a hľadaniu súvislostí medzi jazykom a kultúrou. Slovom i skutkom ich inšpiruje k hlbšiemu ponoru do skúmanej problematiky.

Systematickú vedeckovýskumnú činnosť Zdenka Dobříka dokumentuje už spomínaná dizertácia *Anglicizmy a iné slová cudzieho pôvodu v nemčine a slovenčine*, ktorá získala veľmi pozitívny ohlas odbornej verejnosti a v roku 2007 vyšla tiež knižne pod názvom *Jazyky v kontaktoch (Anglicizmy a iné slová cudzieho pôvodu v nemčine a slovenčine)* (2007). Táto publikácia predstavuje jeden z najucelenejších

pohľadov na adaptáciu a funkčnosť anglicizmov v oboch jazykoch a je vyústením dlhodobého výskumu a čiastkových výsledkov publikovaných vo viacerých odborných štúdiách. Jej prínos spočíva v tom, že „poskytuje informačný zdroj pre odborníkov v oblasti slovenskej germanistiky, slovakistiky a jazykovej komparistiky; predstavuje metodologickú oporu internacionalizačných jazykových procesov. Zároveň ponúka objektívny ideový rámec pre netendenčnú preskripciu, prispieva ku kultivovaniu preskriptívnej lingvistiky a prináša aktuálny jazykový materiál z nemeckého, ale aj z iných cudzích jazykov spolu s ideovým návodom na jeho využitie vo vyučovacej praxi“ (2007, s. 149 – 51). Zdenko Dobřík sa vo svojej doterajšej vedeckovýskumnej činnosti sústreďoval na jazykové komparácie slovenčiny a nemčiny, pričom jeho bádateľský záujem smeruje k zisťovaniu ich zhôd, afinít a kontrastov. Jeho výskumy motivujú k posunu slovenskej lingvistickej germanistiky do roviny pragmaticko-lingvistickej konfrontácie, čo korešponduje so súčasným smerovaním vedeckého myslenia v tejto disciplíne.

Významnú časť jeho vedeckej práce tvorí aj porovnávací výskum slootovorby v slovenčine a nemčine. Výsledky tohto výskumu publikoval v monografii *Sémantika v slootovorbe slovenčiny a nemčiny* (2018b), ktorú J. Dolník označil za presvedčivé svedectvo o nevyčerpanosti onomaziologickej teoreticko-metodologickej koncepcie tvorenia slov a o jej poznávacom aj aplikačnom potenciáli. Práca významne prispieva k rozvíjaniu výskumného programu vychádzajúceho z Dokulilovej teórie a prináša podnety na prehodnotenie synchrónnolingvistických slootovorných pojmov a ich ontologického statusu.

Okrem uvedených oblastí sa Z. Dobřík venuje aj lingvokulturológii, interkultúrnej komunikácii a konfrontačnej sémantike. V ostatných rokoch sa venuje aj otázkam komunikácie v nemeckých a slovenských diskurzoch a témam interkultúrnej komunikácie, ktorým dodáva nový, moderný rozmer.

Predmetom hlbokého záujmu Z. Dobříka sú štúdie zamerané na jazykový obraz krajiny. Pozornosť odbornej, ale aj širšej verejnosti zaujal jeho polemický lingvistiký diskurz *Jazykový obraz Ferdinanda Porscheho u obyvateľov Vratislavíc nad Nisou*, ktorý odznel na konferencii v Smoleniciach (2016). Nastolením tejto problematiky prekvapil Z. Dobřík dokonca aj niektorých českých lingvistov. Autor štúdie sa v polemických vyjadreniach o kontroverzných osobnostiach československých dejín snaží zachovať neutrálny postoj – nementoruje, iba prostredníctvom diametrálne odlišných výpovedí rôznych respondentov podčiarkuje zložitosť problematiky. Obdobný vyvážený a nehodnotiaci postoj zaujal aj v štúdiu o urbanonyme *Ulica Max Brose* v Prievidzi, názov ulice je tiež glorifikáciou kontroverznej osobnosti z fašistického obdobia. Text bol publikovaný v zborníku z medzinárodnej konferencie v poľskom meste Siedlce (2020). Z. Dobřík minuciózne skúma jazykové prejavy, nevynáša však súdy, nikoho nesúdi – prostredníctvom doloženého excerpovaného

materiálu o diskutabilných osobnostiach však vedie vnímavého recipienta k polemickým úvahám: zásluhy v istej oblasti vs. morálne postoje; zmena názvu vs. jeho zachovanie.

Záslužnou oblasťou rozvetvenej činnosti Z. Dobríka je aj vydávanie študijných materiálov. V Predslove k vysokoškolskej učebnici *Jazyk v kultúrnom a sociálnom kontexte* (2021, s. 7) zdôrazňuje dôležité poslanie jazyka pri integrácii jednotlivcov a skupín do majoritných spoločností: „Lexikografické spracovanie poznatkov z kultúrnej sémantiky je jedným z prostriedkov, ktoré napomáha úspešnej integrácii prislušníkov cudzích kultúr do väčšinovej spoločnosti tým, že eliminuje absenciu poznatkov o kultúrnej sémantike, sociálnych a kultúrnych štandardoch.“ Na vybraných komunikačných situáciách upozorňuje na fakty, že nepoznanie, resp. nedostatočné poznanie kultúrnej sémantiky, sociálnych a kultúrnych štandardov komunikačných partnerov z odlišných kultúr môže viesť k nedorozumeniam, k narušeniu etiky medziľudských vzťahov, ba až k diskreditácii diskutujúcich z opačného názorového spektra.

Vo svojich detailných kritických analýzach diskurzov odкрýva mnohé prejavy sociálnej nerovnosti, vedúce k nevraživosti voči rôznym menším či slabším sociálnym skupinám. Prezentuje príklady a dôkazy toho, že nepriateľské postoje v jazykovom konaní sa často prenášajú s aktívnou či pasívnou podporou väčšinovej spoločnosti do iných foriem sociálneho konania, pričom nezriedka vytvárajú ďalšie nežiaduce efekty. Do učebnice autor zaradil aj teoretické kapitoly o kritickej analýze diskurzu a xenolinguistiky.

Pôvodne sa nám, jeho najbližším spolupracovníkom, zdalo paradoxné, že prevažne pozitívne a ústretovo naladený kolega Dobřík sa začal intenzívne zaujímať práve o xenolinguvistiku. Pochopili sme však, že možno práve tieto jeho osobnostné predpoklady mu umožnili tak vnímavo a empaticky odhaľovať homofóbne prejavy v medziľudskej komunikácii. Nadväzujúc na výskumy zahraničných lingvistov (G. Simmela, A. Schutza, J. Kristevovej, N. Luhmanna), ale prirodzene, najmä na práce J. Dolníka, ktorý bol už od doktorandských čias jeho veľkým vedeckým vzorom, sa xenolinguvistika stala ústrednou témou viacerých detailne spracovaných štúdií. Dobříkovo bádanie v tejto interdisciplinárnej oblasti lingvistiky je symbiózou poznatkov z oblasti politológie, sociológie, antropológie (doplňame, že uvedené disciplíny boli jeho obľúbenými predmetmi už počas vysokoškolského štúdia na UMB). Sumarizáciou rozsiahlych výskumov v sledovanej oblasti sú dve jeho monografie. Prvá vyšla pod názvom *Cudzosť a inakosť v jazykovej komunikácii* (2018a). Druhé, rozšírené vydanie tejto publikácie (2022) doplnil o lingvistické výskumy najpertraktovejšej problematiky roka 2020, a tou bola celosvetová pandémie a šírenie koronavírusu (Covid-19). V oboch vydaniach preukazuje autor výnimočný zmysel pre lingvistický detail, schopnosť interpretovať aj tie najjemnejšie odtienky jazyka

v rovine emocionality a expresívnosti, identifikovať nevraživé postoje v medzilidskej komunikácii. Exemplifikácie a analýzy výskumnej časti zaujali nielen lingvistov, ale aj širšiu čitateľskú obec; pripomíname napr. precízne interpretácie jazykového stvárnenia cudzincov v prejavoch vtedajších prezidentov A. Kisku (SR), M. Zemana (ČR) a J. Gaucka (SRN), pričom autor vypracoval aj komparatívnu analýzu prejavov týchto významných osobností (pozri aj 2017a, s. 331 – 340). V jednej z kapitol Dobrík prezentuje lingvistickú sondu do diela nemeckej spisovateľky a aktivistky v terénnej práci s cudzincami Katji Schneidtovej *Wir schaffen es nicht* (2016)¹.

K najdôležitejším Dobříkovým prácam ostatného obdobia možno zaradiť rozsiahlu štúdiu *Neológia a neografia v germanistike* (2023a, s. 495 – 550), ktorá bola zaradená do významnej kolektívnej monografie, zaoberajúcej sa výskumom neologizmov v lingvistickej reflexii európskych jazykoch a vznikla pod editorstvom egidou Martina Ološtiaka. Dobřík bol poverený úlohou zmapovať nesmierne široké pole lingvistických prác zameraných na neologizmy v nemčine, pričom sa zamerával na výskum novotvarov, ako aj na spôsob ich tvorenia a zapisovania. Rozsiahle spektrum preštudovaného materiálu v oblasti neológie a neografie ostáva výzvou na pokračovanie výskumov v týchto moderných disciplínach pre celý bádateľský kolektív.

Permanentný záujem prejavuje Z. Dobřík o jazykovú krajinu, každoročne publikuje príspevky v zborníku *Od textu k prekladu. 2. časť, Linguistic landscape*. (Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů). Zo štúdií tohto cyklu spomeňme napríklad prácu *Jazyková krajina Erlangenu s dôrazom na názvy ulíc a ich lexikografické spracovanie* – autor skúma názvy ulíc v meste zo synchronného a čiastočne aj diachrónneho hľadiska (2023b). V ostatnom ročníku tohto zborníka opäť zaujal objavnosťou témy, keď v štúdiu *Revitalizácia kultúrnej pamäti v jazykovej krajine* upozornil na jazykový obraz niektorých cenných, ale neprávom opomínaných pamiatok mesta Zvolen – zamerával sa na bývalú židovskú synagógu na Ul. J. Kozáčka vo Zvolene (2025).

Vedeckovýskumná činnosť Z. Dobříka je taktiež spätá predovšetkým s projektmi APVV a VEGA, ako aj s ďalšími iniciatívami, ktoré významne prispeli k rozvoju kontrastívneho výskumu slovenčiny a nemčiny. Medzi nimi možno spomenúť napríklad projekty VEGA Percepcia nemeckej kultúry v slovenskej literatúre (1999 – 2001), Lingvistické a literárnovedné základy prekladania (2002 – 2004), Nemecko-slovenské jazykové a literárne kontrasty a affinity z pohľadu slovenskej apercepce

¹ Katja Schneidt: *Wir schaffen es nicht* (Mníchov: Riva Verlag, 2016); do slovenčiny preložila Iva Vranská Rojková pod názvom *Nezvládneme to* (Bratislava: Vydavateľstvo SSS, 2017). Kniha vznikla v čase výrazného vzostupu počtu nemeckých občanov strácajúcich vieru, že ich krajina sa môže vyrovnáť s obrovským počtom migrantov a utečencov, jej titul je parafrázou na výrok Angely Merkelovej: „*Wir schaffen das*“ – *Zvládneme to*“.

(2005 – 2007), Nemecký jazykovo-kultúrny obraz v slovenskej recepcii (2008 – 2010), Mentálno-jazykové inakosti a kultivovaná komunikácia (2016 – 2018), Xenizmy v nemeckých a slovenských komunikátoch (2020 – 2022) a v súčasnosti aktuálny projekt VEGA Inklúzia a exklúzia v slovenských, nemeckých a francúzskych komunikátoch (2025 – 2028).

Svoje expertízy a skúsenosti šíri Z. Dobrík aj za hranicami Slovenska – na pozvanie viacerých zahraničných univerzít prednášal na Inštitúte slavistiky Viedenskej univerzity v Rakúsku (2007), na Euro-Caucasian University v Tbilisi v Gruzínsku (2013) a na Romanian-American University v Bukurešti v Rumunsku (2017). V roku 2016 absolvoval prednáškový pobyt v rámci Erasmus+ na Univerzite Šiauliai v Litve.

Zdenko Dobrík je členom viacerých odborných a profesijných spoločností, redakčných rád časopisov *Nová filologická revue*, *Slovenská reč* a *Slowakische Zeitschrift für Germanistik*, členom odborných komisií, podieľa sa na organizácii domácich aj zahraničných konferencií, posudzuje projekty, monografie i vedecké štúdie. Vykonáva expertíznu činnosť v rámci pracovných skupín SAAVŠ, pôsobí ako posudzovateľ projektov VEGA a GAČR. Jeho pôsobenie je dôkazom neúnavnej akademickej energie a oddanosti vede, ktorá sa spája s mimoriadnou ľudskosťou, skromnosťou a zmyslom pre humor.

Kolegyne a kolegovia si na ňom vážia nielen odbornosť a precíznosť, ale aj úprimný záujem o ľudí, ochotu pomôcť a poradiť, ako aj schopnosť vytvárať okolo seba atmosféru pohody a príjemnej spolupráce. Jeho prítomnosť robí z akademického prostredia miesto, kde sa spája profesionalita s ľudským rozmerom.

Nášmu milému kolegovi pri jeho jubileu zo srdca prajeme veľa zdravia, spokojnosti, tvorivých síl a radosti z každého dňa – v práci, ktorá ho naplňuje, a aj v osobnom živote, ktorý mu prináša inšpiráciu. Nech ho naďalej sprevádza rovnováha medzi múdrosťou a nadhľadom, ktorú do svojho pôsobenia prináša už celé desaťročia.

Literatúra

- DOBRÍK, Z. (2007): *Jazyky v kontaktoch (Anglicizmy a iné slová cudzieho pôvodu v nemčine a slovenčine)*. Banská Bystrica: Filologická fakulta Univerzity Mateja Bela.
- DOBRÍK, Z. (2011): *Übungen und Aufgaben zur vergleichenden Lexikologie*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela.
- DOBRÍK, Z. (2013): Prediktabilita lexikálneho významu vybratých pomenovaní v nemčine a slovenčine. In: Ološtiak, M. – Sisák, L. (eds.): *Od morfém ku kompletným slovám a ich paradigmám: výraz, význam, funkcia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 171 – 180.
- DOBRÍK, Z. (2016): Jazykový obraz Ferdinanda Porscheho u obyvateľov Vratislavíc nad Nisou. In: Chocholová, B. – Múcsková, G. – Molnár Satinská, L. (eds.): *Jazyk a jazykoveda v pohybe II*. Bratislava: VEDA, 56 – 62.
- DOBRÍK, Z. (2017a): Mentálno-jazykové obrazy prisťahovalcov v prehovoroch prezidentov. In: Orgoňová, O. – Múcsková, G. – Bohunická, A. (eds.): *Jazyk a jazykoveda v súvislostiach*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 331 – 340.

- DOBRÍK, Z. (2017b): Vorurteile in der interkulturellen Kommunikation und ihre Eliminierung im Deutschunterricht und im Unterricht der Sozialwissenschaften. In: *Slowakische Zeitschrift für Germanistik*, 9/2, 66 – 72.
- DOBRÍK, Z. (2018a): *Cudzost' a inakost' v jazykovej komunikácii*. 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum.
- DOBRÍK, Z. (2018b): *Sémantika v slovtvorbe slovenčiny a nemčiny*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela.
- DOBRÍK, Z. (2020): Konštruovanie jazykového obrazu premenovania ulice po prominentnej kontroverznej osobnosti v slovenských masmédiách. Masmédiách. In: Larionova, M. – de Aguar, T. B. – Richter, M. (eds.): *Inskrypcje: półrocznik: czasopismo naukowe poświęcone literaturze i kulturze*. Siedlce: Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im Franciszka Karpińskiego, 8/2, 61 – 70.
- DOBRÍK, Z. (2021): *Jazyk v kultúrnom a sociálnom kontexte*. Banská Bystrica: DALI-BB.
- DOBRÍK, Z. (2022): *Cudzost' a inakost' v jazykovej komunikácii*. 2. rozš. a uprav. vyd. Banská Bystrica: Signis.sk.
- DOBRÍK, Z. (2023a): Neológia a neografia v germanistike. In: Ološtiak, M. (ed.): *Neologizmy a neologizácia v lingvistickej reflexii*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 495 – 550.
- DOBRÍK, Z. (2023b): Jazyková krajina Erlangenu s dôrazom na názvy ulíc a ich lexikografické spracovanie. In: Ďuricová, A. – Molnárová, E. (eds.): *Od textu k prekladu XVII. 2. časť, Linguistic landscape*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů, 16 – 22.
- DOBRÍK, Z. (2024): Komunikácia o jazykovej krajine v digitálnom priestore. In: Ďuricová, A. – Štefaňáková, J. (eds.): *Od textu k prekladu XVIII. 2. časť, Linguistic landscape*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů, 22 – 28.
- DOBRÍK, Z. (2025): Revitalizácia kultúrnej pamäti v jazykovej krajine. In: Ďuricová, A. – Štefaňáková, J. (eds.): *Od textu k prekladu XIX. 2. časť, Linguistic landscape*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů, 42 – 49.

Jana Lauková

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Filozofická fakulta

Tajovského 51, 974 01 Banská Bystrica

E-mail: jana.laukova@umb.sk

ORCID: 0000-0003-1412-7400